

Волошук Н.Ю.

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ТА ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті узагальнено сутнісні підходи до формування комплексного аналізу та діагностики фінансового стану підприємства. Обґрунтовано необхідність проведення комплексного оцінювання фінансового стану та діагностики діяльності підприємства. Встановлено, що достовірність процесу діагностування та аналізу фінансово-економічного стану підприємства сприятиме його ефективному і перспективному функціонуванню в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: комплексний аналіз, фінансовий стан підприємства, господарська діяльність, функціонування підприємства, діагностика, систематичний моніторинг, прийняття господарських рішень.

Постановка проблеми. Дослідження у сфері аналізу фінансового стану та діагностики діяльності підприємства актуалізується саме в період трансформаційних змін в системі національної економіки. При цьому зумовлюється необхідність формування підходів до комплексного фінансового аналізу та зазначеної діагностики з метою оцінювання тенденцій функціонування та розвитку підприємства, окреслення превентивних, коригувальних підходів, виявлення резервів і виокремлення перспективних цілей його ефективної діяльності та способів їх досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінювання фінансового стану та проведення діагностики діяльності підприємства, обґрунтування комплексних підходів забезпечення ефективного фінансового аналізу присвячено наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких, як: О. Біла, О. Білоус, І. Бланк, О. Болдуєва, Ф. Бутинець, О. Верланов, В. Вікнянська, Г. Крамаренко, Л. Круша, Н. Родіонова та ін.

Вагомого значення для адекватного сприйняття аналізу фінансового стану підприємства (фінансового оцінювання) набуває з'ясування сутності комплексного аналізу і окреслення його основних завдань. Так, окремі науковці [4, с.19] вважають, що комплексний фінансовий аналіз повинен дати повну, всебічну та об'єктивну оцінку стану підприємства, спрямовану на підтримання фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства і забезпечення ефективності господарювання у довгостроковій перспективі.

При цьому комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта господарювання,

що дає можливість забезпечити ідентифікацію його місця в економічному середовищі. Оцінка майнового і фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для ухвалення управлінських і фінансових рішень щодо проблемних питань купівлі-продажу бізнесу, напрямів виробничого розвитку, залучення або здійснення інвестицій [1, с.13].

Зазначене комплексне оцінювання доповнюється економічною діагностикою, яка повинна виступати як обґрунтована та достовірна процедура, від якої залежить подальший напрям дій суб'єкта господарювання. Будь-який невірний зроблений діагностичний висновок може звести нанівець усі зусилля і сподівання підприємства на ринку в пошуку стабільності чи кращих перспектив розвитку [5, с. 53].

В цілому комплексний фінансовий аналіз є сукупністю заходів, спрямованих на збір, узагальнення та обробку вхідної фінансової інформації з метою ідентифікації економічного потенціалу об'єкта аналізу, а також форми подання результатів такої ідентифікації [4, с. 34-36].

Узагальнення наукових підходів до обґрунтування сутності та окреслення завдань у сфері аналізу фінансового стану та діагностики діяльності підприємства, зумовлює необхідність дослідження комплексних підходів до проведення аналізу та діагностики для виявлення проблемних питань і можливості їх нівелювання.

Формування цілей статті. Мета дослідження полягає в окресленні сутності і завдань комплексного фінансового аналізу та діагностики діяльності підприємства в умовах трансформаційних змін в економічній системі країни.

Опис основного матеріалу дослідження. Комплексне оцінювання господарської діяльності підприємства є його характеристикою, отриманою в результаті комплексного дослідження. Тобто одночасного та узгодженого вивчення

© Волошук Надія Юріївна, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту та фінансів Карпатського інституту підприємництва ВНЗ Університету "Україна"

сукупності показників, що відображають всі аспекти господарських процесів і містить узагальнені висновки про результати функціонування виробничого об'єкта на основі виявлення якісних і кількісних відмінностей від бази порівняння (плану, нормативів, попередніх періодів, досягнень на інших аналогічних об'єктах, інших можливих варіантах розвитку).

Діяльність підприємства характеризується сукупністю показників, які ієрархічно взаємозв'язані. Так, нижній рівень ієрархії зумовлюється простими показниками, які безпосередньо можуть бути виміряні або розраховані й надані в абсолютному або відносному виразі. Формування комплексного оцінювання зводиться до поетапного переходу від оцінки одиничних показників до підсумкового оцінювання вищого рівня і до отримання комплексної оцінки, що знаходиться на верхньому рівні ієрархії. Підсумкові (блокові) оцінки характеризують певні аспекти діяльності підприємства [2, с. 56].

Таким чином, комплексне оцінювання характеризується результатами діяльності підприємства в цілому. Підсумкове й комплексне оцінювання отримують шляхом синтезу оцінок попереднього рівня ієрархії на підставі застосування різного роду середніх.

Для комплексного аналізу фінансового стану підприємства необхідно здійснити оцінку тенденції найбільш загальних показників, які всебічно характеризують фінансовий стан підприємства. Індикаторами та факторами доброго фінансового стану підприємства можуть бути: стійка платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасна організація розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів. Й, відповідно, індикаторами та факторами незадовільного фінансового стану є: неефективне розміщення коштів, брак власних оборотних коштів, наявність стійкої заборгованості за платежами, негативні тенденції у виробництві.

Вважається, що досліджуваний вид аналізу оптимально відповідає вимогам виконання таких завдань: залучення або здійснення реальних та фінансових інвестицій; визначення доцільності

інвестування; пошук високорентабельних проєктів; оцінка надійності партнерів; оптимізація фінансової діяльності підприємства; комплексне фінансове оздоровлення суб'єкта господарювання.

Існує низка вимог до організації проведення комплексного фінансового аналізу. Серед них можна виокремити найбільш суттєві [4, с. 56]:

1) методологічна база комплексного аналізу повинна ґрунтуватися на таких методиках, які давали б можливість в обмежені терміни оцінити фінансовий стан суб'єктів господарювання;

2) на підставі практичних результатів проведення комплексного фінансового аналізу здійснюється порівняльний аналіз, який є внутрішньогосподарчим аналізом зведених показників фінансової звітності з окремих напрямів діяльності підприємства та його дочірніх підприємств або міжгосподарський аналіз показників цієї фірми порівняно з відповідними показниками конкурентів, середньогалузевими або середніми показниками. Важливим є окреслення оптимальної бази з метою порівняння значень аналітичних індикаторів, тобто значень фінансових показників;

3) для здійснення комплексного аналізу потрібно забезпечити формування групи показників, які в сукупності відповідали б вимогам комплексної характеристики поточного стану підприємства і перспективам його подальшого розвитку;

4) ефективність комплексного аналізу значною мірою залежить від можливості побудови адекватної системи однозначності інтерпретації результатів математичної та аналітичної обробки певної групи цільових показників з метою запобігання та уникнення двозначності висновків, суперечностей в поглядах окремих експертів щодо ідентифікації положення об'єкта дослідження.

Таким чином, комплексний фінансовий аналіз свідчить про фінансовий стан підприємства, який є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

Сутнісні особливості комплексного фінансового аналізу діяльності підприємства*

Напрями аналізу:	Сутність
фінансових результатів діяльності	Аналіз рівня, динаміки і структури прибутку як основного показника, що характеризує результат діяльності підприємства; оцінювання факторів, що його визначають

поток грошових коштів	Аналіз джерел та напрямів використання коштів. Оцінювання достатності коштів для ведення поточної діяльності. Оцінювання достатності коштів для ведення інвестиційної діяльності
фінансового стану	Загальне оцінювання фінансового стану, зокрема аналіз: - фінансової стійкості; - ліквідності та платоспроможності; - ділової активності; - оборотності запасів, кредиторської та дебіторської заборгованості
ефективності діяльності	Динаміка показників прибутку, рентабельності та ділової активності
ефективності інвестиційних проектів	Оцінювання ефективності реалізації інвестиційних проектів підприємства

*Сформовано автором на основі джерела : [10, с.78]

Фінансовий стан підприємства залежить від багатьох чинників, зокрема результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Передусім на формування доброго фінансового стану підприємства позитивно впливає безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції. Як правило, чим вищі показники обсягів виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, тим вища прибутковість підприємства, що безпосередньо впливає на забезпечення фінансового стану. Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність.

Періодичне дослідження функціонування підприємства крізь призму комплексного фінансового аналізу його стану з метою уточнення тенденцій змін різновидів його діяльності в межах життєвого циклу та виокреслення економічно та соціально обґрунтованих коригувальних рішень, дає можливість формування достовірної системи діагностики діяльності підприємства. Крізь призму організаційних підходів діагностика зумовлюється системою методів, прийомів і методик

проведення досліджень для визначення цілей функціонування суб'єкта господарювання, способів досягнення, виявлення проблем і вибору варіантів їх розв'язання.

Визначення поняття „діагностика” (походить з грецького *diagnōstikós*) обґрунтовується здатністю розпізнавати і розглядається як вчення про сукупність методів і принципів розпізнавання проблемних ситуацій для подальшого діагнозу і можливостей задіяння коригувальних підходів щодо формування ефективного функціонування підприємства. Функціональність діагностики зумовлюється трьома складовими: оціночною (визначення стану функціонування об'єкта управління); діагностичною (виявлення можливих змін стану об'єкта); пошуковою (визначення можливих заходів поліпшення або відновлення стану суб'єкта управління).

Дослідження свідчить, що у сучасній економічній теорії існує багатогранність аспектів економічної сутності діагностики, їх узагальнення засвідчує, що сутність діагностики полягає у розпізнаванні стану об'єкта за другорядними ознаками; дослідженні стану об'єкта; формуванні уявлення про об'єкт (табл. 2).

Таблиця 2

Окремі аспекти визначення сутності поняття „діагностика”*

Автор	Сутність поняття „діагностика”
А. Муравйов	спосіб встановлення характеру збоїв нормального перебігу господарського процесу на підставі типових ознак, властивих тільки цьому об'єкту
А. Градов, В. Кузін, Н. Данілочкіна	напрямок економічного аналізу, що дає змогу виявити характер порушення нормального перебігу економічних процесів на підприємстві
О. Гетьман В. Шаповал	спосіб розпізнавання соціально-економічної системи за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур і виявлення в них слабких ланок і „вузьких місць”, відноситься до методів непрямих досліджень
Е. Короткова, А. Беляєва, Д. Валового	визначення стану об'єкта, предмета, явища або процесу управління через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, пошук у них слабких ланок та „вузьких місць”

А. Варганов	„...на відміну від економічного аналізу, який спрямований на вивчення динаміки економічних показників, діагностика дає змогу ще й виявляти структуру зв'язків між цими показниками, щільність та динаміку цих зв'язків”
В. Верба Т. Решетняк	процес детального та поглибленого аналізу проблем, виявлення факторів, що впливають на них, підготовка всієї необхідної інформації для прийняття рішення, а також виявлення головних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями та результатами діяльності підприємства
М. Глазов	вчення про методи і принципи розпізнавання дисфункцій і постановка діагнозу об'єкта, що аналізується з метою підвищення ефективності його функціонування, підвищення його життєздатності в умовах вільної конкуренції, вільного, нерегульованого ринку”. Тут дослідник акцентує увагу на існуванні підприємства в умовах досконалої конкуренції.

*Сформовано автором за джерелами: [6, 5, 8]

Таким чином, під діагностикою стану господарської діяльності підприємства потрібно розуміти вивчення стану суб'єкта господарювання на основі аналізу і синтезу статистичної інформації з метою своєчасного виявлення вад та переваг його розвитку, визначення проблемних сфер його діяльності і розроблення заходів щодо поліпшення такого стану на певному етапі у визначений проміжок часу. При цьому основними завданнями діагностики комплексного фінансового аналізу стану підприємства є [7, с. 33]:

- перевірка якості й обґрунтованості планів, бюджетних нормативів (у процесі їх розробки);
- об'єктивне й всебічне дослідження виконання встановлених планів і бюджетів і дотримання нормативів по кількості, структурі і якості випущеної продукції, виконаних робіт і послуг (за даними обліку й звітності);
- комплексна оцінка господарської діяльності;
- аналіз організаційно-технічного рівня виробництва і якості продукції;
- аналіз залежності „витрати – обсяг виробництва – прибуток”;
- оцінка ефективності функціонування виробничих підрозділів;

- обґрунтування рішень зі встановлення внутрішніх цін на товари й послуги;
- аналіз праці й заробітної плати;
- аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів;
- аналіз ефективності використання основних фондів роботи устаткування;
- аналіз собівартості продукції;
- аналіз прибутку й рентабельності;
- аналіз фінансового стану;
- виявлення й вимір внутрішніх резервів (на всіх рівнях виробничого процесу);
- випробування оптимальності управлінських рішень (на всіх щаблях ієрархічної градації).

Система діагностики фінансово-господарського стану підприємства зумовлюється оцінюванням його багатогранної діяльності з метою виявлення „вузьких місць”, можливостей і загроз для прийняття оптимальних оперативних і стратегічних рішень. До основних цілей діагностики досліджуваного стану підприємства відносяться: об'єктивна оцінка результатів комерційної діяльності; постійний контроль раціональності функціонування господарських систем; прогнозування господарської діяльності (рис. 1).

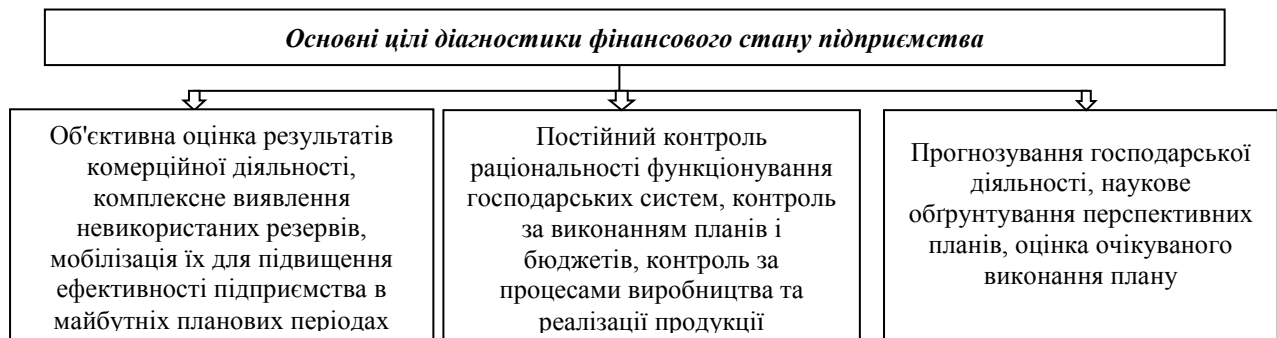

Рис.1. Цілі діагностики фінансового стану підприємства*

*Сформовано за джерелом: [9, с. 321]

Оскільки поняття діагностики розглядають як частину оцінювання кризових ситуацій на підприємстві або етап антикризового менеджменту, то головною метою діагностики фінансово-господарського стану підприємства є підготовка інформації для прийняття управлінських рішень на всіх щаблях ієрархічної драбини. Формування підходів до проведення діагностики стану підприємства Н. Родіонова пропонує розглядати кризу два аспекти [11, с. 42]:

1) фінансове та техніко-економічне діагностування з економічного погляду, що передбачає періодичне дослідження відповідних аспектів стану підприємства з метою уточнення тенден-

цій розвитку всіх видів діяльності, положення в траєкторії життєвого циклу і потім – прийняття економічно і соціально обґрунтованих рішень для коригування;

2) організаційне діагностування як система методів, прийомів і методик виконання досліджень для визначення цілей функціонування суб'єкта господарювання, способу їх досягнення, виявлення проблем і вибору варіанта їх вирішення.

Важливим аспектом у процесі проведення діагностики є правильна її організація, під якою розуміють визначення об'єкта діагностування, основних цілей та завдань, які необхідно розв'язати. Візуально це відображено на рис. 2.

Рис. 2. Організація процесу діагностики*

*Сформовано за джерелом : [5, с. 14]

Дослідженням виявлено, що у процесі діагностики використовуються необхідні методи, прийоми, специфічний інструментарій та інформаційні дані, необхідні для обґрунтування стану діяльності підприємства з можливістю подальшого формування результативних підходів у прийнятті адекватних рішень щодо поліпшення діяльності підприємства в умовах трансформаційних змін і мінливості зовнішнього середовища, що має безпосередній вплив на ефективне функціонування суб'єкта господарювання.

Висновки. Таким чином, діагностика фінансово-економічного стану підприємства покликана забезпечувати системне виявлення, аналіз, прогнозування та ліквідування проблем підприємства з метою забезпечення прийняття превентивних управлінських рішень, спрямованих на досягнення його стратегічних та тактичних цілей. Саме врахування принципів, методів, функ-

цій та видів діагностики (теоретичних засад) дозволяє точно поставити діагноз та виявити причини будь-яких негативних або позитивних зрушень у показниках і тенденціях змін функціонування підприємства. Достовірність процесу діагностування та аналізу фінансово-економічного стану підприємства сприятиме його ефективному і перспективному функціонуванню в сучасних умовах господарювання. При цьому комплексне оцінювання фінансового стану підприємства, що передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта, дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в конкурентних ринкових умовах і є одним з найважливіших елементів в системі управління і прийняття господарських рішень. Подальші дослідження спрямовуватимуться у напрямі обґрунтування необхідності аналізу фінансово-економічного стану в системі антикризового управління підприємством.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла О.Г. Фінанси підприємства: навч. посібник / О.Г. Біла. – Львів: Магнолія 2006, – 2008. – 246 с.
2. Білоус О. А. Сутність, особливості та шляхи вдосконалення аудиту фінансової звітності підприємства про фінансові результати діяльності/О. А. Білоус//Фінансові ринки і цінні бумажки. – 2013. – № 6. – С. 22–28.
3. Бланк І.А. Управління прибутком : навч. посібник / І.А. Бланк. – К.: Ніка-Центр, 1998. – 544 с.
4. Болдуєва О. В. Заходи протидії корупції в аудиті фінансової звітності суб'єктів фондового ринку України/О.В. Болдуєва//Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 5. – С. 15–20.
5. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку : навч. посібник для студентів вузів спеціальності 7.050.106 “Облік і аудит”. 2-ге вид., доп. і перероб. /Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М. М. Шигун, С. М. Шулепова. – Житомир: ЖІТІ, 2011. – 576 с.
6. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський облік/Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза. – Житомир: ЖІТІ, 2012. – 672 с.
7. Верланов О.Ю. Методологічні проблеми оцінки фінансового стану підприємств [Електронний ресурс]/О.Ю. Верланов//Економічні науки. Наукові праці. – 2015. – К. – Т. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2005/38-25-15.pdf>
8. Вікнянська В. А. Фінансовий стан підприємства, його оцінка та напрями поліпшення [Електронний ресурс]/В.А. Вікнянська //Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки, № 4/2013. – Режим доступу : <http://intkonf.org/polonka-yus-zamorskiy-po-dovga-trachab-otsinka>
9. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Г.О. Крамаренко ; Дніпропетр. ун-т економіки і права. – К. : Центр навч. л-ри, 2013. – 224 с.
10. Круша Л.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / за ред. Л.В.Круша, В.І. Подвігіної – К.: Ельга – Н, КНТ, 2009. – 780 с.
11. Родионова Н.В. Антикризисный менеджмент/ Н.В. Родионова– М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. –223 с.

REFERENCES

1. Bila O.G. (2008) *Finansy` pidpry`yemstva: [navch. posibny`k] [Finances of the enterprise: teaching manual]* /O.G. Bila. –L`viv: «Magnoliya 2006», – 246 p. [in Ukrainian].
2. Bilous O. A.(2013) *Sutnist`, osobly`vosti ta shlyaxy` vdoskonalennya audy`tu finansovoyi zvitnosti pidpry`yemstva pro finansovi rezul`taty` diyal`nosti/O. A. Bilous [Essence, features and ways to improve the audit of financial statements of the company on the financial performance of activities]/Fy`nansovyye rynky` y` cennyye bumagy`.– # 6. – p. 22–28. [in Ukrainian].*
3. Blank I.A. (1998) *Upravlinnya pry`butkom [Tekst] : navch. posibny`k [Profit Management: Teaching manual]/I.A. Blank. – K.: Nika-Centr, – 544 . [in Ukrainian].*
4. Bolduyeva O. V. (2015) *Zaxody` proty`diyi korupciyi v audy`ti finansovoyi zvitnosti sub`yektiv fondovogo ry`nku Ukrayiny` O.V. Bolduyeva[Anti-corruption measures in audit of financial statements of subjects of the stock*

market of Ukraine] //Derzhava ta regiony`. Seriya: Ekonomika ta pidpry`emny`czstvo. – # 5. – p. 15–20. [in Ukrainian].

5. Buty`necz` F.F. (2011) Organizaciya buxgalters`kogo obliku : navch. posibny`k dlya studentiv vuziv special`nosti 7.050.106 "Oblik i audy`t". 2-ge vy`d., dop. i pererob. [Accounting Organization: Teaching. The manual for students of high school on the specialty 7.050.106 "Accounting and Audit". 2nd edition, supplemented and improved.]/F. F. Buty`necz`, O. V. Olijny`k, M. M. Shy`gun, S. M. Shulepova. –Zhy`tomy`r: ZhITI, – 576 p. [in Ukrainian].

6. Buty`necz`, F. F.(2012) Buxgalters`ky`j oblik [Accounting] /F.F. Buty`necz`, L.V. Chy`zhevs`ka, S.L. Bereza. – Zhy`tomy`r: ZhITI, – 672 p. [in Ukrainian].

7. Verlanov O.Yu. (2015) Metodologichni problemy` ocinky` finansovogo stanu pidpry`emstv [Elektronny`j resurs] [Methodological problems in assessing the financial condition of enterprises]/O.Yu. Verlanov//Ekonomichni nauky`. Naukovi praci. – K. – T. – Rezhy`m dostupu :<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2005/38-25-15.pdf>

8. Viknyans`ka, V. A. Finansovy`j stan pidpry`emstva, jogo ocinka ta napryamy` pokrashhennya [Elektronny`j resurs] [Financial condition of the enterprise, its estimation and directions of improvement]/V.A. Viknyans`ka //Molodizhny`j naukovy`j visny`k UABS NBU, Seriya: Ekonomichni nauky`, # 4/2013. – Rezhy`m dostupu :<http://intkonf.org/polonka-yus-zamorskiy-po-dovga-trachab-otsinka>

9. Kramarenko G. O. (2013) Finansovy`j analiz i planuvannya : navch. posib. dlya stud. Vnz [Financial analysis and planning: teaching manual for students of higher educational establishments]/ G.O.Kramarenko ; Dnipropetr. un-t ekonomiky` i prava. – K. : Centr navch. l-ry`,– 224 p. [in Ukrainian].

10. Krusha L.V. (2009) Ekonomika pidpry`emstva: [navch. posib.] [Business Economics: teaching manual]/ za red. L.V.Krusha, V.I. Podviginoyi – K.: El`ga – N, KNT, – 780 p. [in Ukrainian].

11. Rody`onova N.V. (2001) Anty`kry`zy`snij menedzhment/Rody`onova N.V. [Anticrisis management]– M. : YuNY`TY`-DANA,–223 p. [in Ukrainian].

Одержано 02.03.2017 р.